

Haridustee lünklikkus ja soov lisada praktikale ka teooria viisid mind Viljandi Kultuurikolledžisse. Selle tee tolm sai jalgelt pühitud kolmeaastase internatuuris õppimise järel koos Tuuli ja Piretiga. Palju konspektide koostamisi, õiseid üksteisele helistamisi ja ühiseid arvestustel, eksamitel higistamisi jääb meile kolmele alatiseks meelde. See oli ka aeg, kus jälle sai end noorena tunda. Suureks moraalseks toeks olid mu abikaasa ja tütar, kes lausa sundisid mind jätkama, kui eneses kahtlema lõin, sest tahtsin kõike hästi ja edukalt teha. Rõõmu on olnud rohkem kui kurbust, nii tööl kui isiklikus elus. Vahel on mind tunnustatud, vahel unustatud tänamatagi ja võetud kui tõsiasja, et Elo saab hakkama. Olen ju raamatukoguski teinud rahvakontrolli- ja ametiühingutööd, korraldanud üritusi ning olnud ka kohakaaslusega koristaja. See on minu elu.

Elu on teater ja inimesed näitlejad. Meil kõigil on siin maa peal täita mitu rolli — olla ema, naine, vanaema, sõbranna, kolleeg, klienditeenindaja jne. Üks roll õnnestub täna paremini kui eile ja teine õnnestub vähem. See on paljus ka meie eneste korraldada. Tahe õppida ja areneda pole mind küll korraiski maha jätnud. 2000. aasta 17. oktoobrist, kui mu elus toimus suur sündmus ja ma viibisin oma lapselapse Jacobi sünni juures, õpin ma tasapisi olema vanaema ehk *vantsu*. Õpime ju iga päev INNOPAC-is liiklema, küll saame ka eraelus hakka-ma!

Soovin mulle antud eluaastaid täita rõõmu, töö ja rahuloluga, et vanaduses poleks piinavalt valus. . . Rollid, mida etendame, olgu rahuldusttoovad meile kõigile!

(Elo enda kirjutatud)

MEENUTAME

AIMI HIIR 100

17. detsembril 2002. a. möödus 100 aastat Aimi Hiire, Tartu Ülikooli Raamatukogu direktori 1951.–1962. a., sünnist.

Aimi Hiir (neiuna Paas) sündis Tartumaal Kambja vallas talurentniku paljulapselises peres. Mõni aeg pärast tütre sündi kolis pere Tartusse, kus isa leidis teenistust ehitustöödel ja postivedajana, ema aga pesunaisena jõukamates majades. Õpinguteks ise suvevaheaegadel rohimisega ning hiljem järeldamistundidega raha teenides lõpetas Aimi 1925. a. Tartu Tütarlaste Gümnaasiumi. Järgnesid masinakirja- ja raamatupidamiskursused ning aju-

tised teenimisvõimalused linna statistikabüroos ja telegraafi-telefonivõrgus.

1926. a. kandideeris A. Hiir koos poolesaja konkurendiga ametniku kohale linnaraamatukokku. Soovitud teenistust ta küll ei saanud, kuid talle võimaldati palgata praktikandi koht — hommikuti hoidlatöö ülikooli raamatukogus ning õhtuti linnaraamatukogus laenusletti taga. Ülikooli raamatukogus võis vabakuulajana osaleda Friedrich Puksoo bibliograafialoengutelgi. 1927. a. kevadel abiellus ta luuletaja Erni Hiirega. Aimile samal ajal linnaraamatukogus pakutud koristajakoht, tegelikult Võru tänavas avatud I haruraamatukogu ja II lugemislaua juhataja töö, lahendas ka noorpaari korterimured — tasuks lugemissaali kütmise ja korrashoiu eest oli toake samas majas. Pärast I järgu raamatukoguhoidja kutseeksami sooritamist 1935. a. Haridus- ja Sotsiaalministeeriumi juures sai A. Hiir tööle keskraamatukogusse. Paljulugenud, abikaasa tõttu kirjan- dusingondadega tihedasti suhtlev sarmikas daam leidis kergesti kontakti nii kolleegide kui raamatukogu lugejatega.

1940. a. juunipöördele järgnenud sovetlikesse ümberkorraldustesse sümpaatiaga suhtunud Erni Hiir sai tööd *Postimehe* (hiljem *Tartu Kommunist*) toimetuses. Detsembris edutati Aimi Hiir Tartu Linna Keskraamatukogu juhatajaks. 1941. a. sõjasuvel lahkus perekond koos taganevate punaarmee väeosadega Eestist. 1943. a. määrati A. Hiir Moskva lähedale Jegorovskisse eesti õppekombi- naadi juurde rajatud lastekodu direktoriks. Ta koondas siia mitmelt poolt üle Venemaa paarsada last ning tõi nad 1944. a. sügisel tagasi Eestisse.

Tartus jätkas A. Hiir Linna Keskraamatukogu juhatajana. 1944. a. sai Aimi Hiirest NLKP liige. EKP Tartu Linnakomitee otsusega 21. maist 1951. a. mää- rati ta Tartu Riikliku Ülikooli Pearaamatukogu direktoriks. EKP Keskkomitee VIII pleenumi järelkajana oli kõikjal hoogustunud võitlus kodanliku natsiona- lismi igandite vastu ning selle võitluse käigus asendati mitteparteilastest juhtiv- töötajad parteilastega.

Ajal, mil A. Hiir ülikooli raamatukogu juhtimise üle võttis, oli siin täies hoos kogude ideoloogiline puhastamine. Iga trükis pidi enne lugejani jõudmist käima läbi erifondi osakonna juhataja valvsa pilgu alt, kehtisid ranged piiran- gud väliskirjanduse kasutamiseks. Tsenseerimisele kuulusid nii kasin väliskor- respondents kui kõik raamatunäitused. Kogu raamatukogu elas erihoiuosakonna juhataja hirmuvalitsuse all.

Samal ajal kogude ideoloogilise puhastamisega toimus nende ümberinven- teerimine. Moskvast tulnud juhtnööride kohaselt tuli sisse seada inventariraa- matud seniste juurdekasvupäevikute (aksessiooniraamatute) asemel. Ümberin- venteerimine, mis lõpetati 1957. aastaks, kujunes üleülikooliliseks aktsiooniks, kuhu olid kaasatud üliõpilased, laborandid ja õppejõud. Vaja oli vabaneda ka formalismiilmingutest raamatukogus — trükiste jaotamisest “fondidesse mitte teose sisust lähtudes vaid mõnest juhuslikust “reeglist”, mis pidurdas lugejate

teenindamist selles kõige olulisemas ja nõutavamas sektoris”. Kogude korraldamisel pidi lähtuma “Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni pöördelisest tähtsusest meie kodumaa kultuurielus”.¹ 1950. aastal alustatud reorganiseerimine piirdus üksnes käsikoguga,² mille baasil loodi pärast 1917. a. ilmunud võõrkeelse kirjanduse kogu, nõukogude kirjanduse kogu (venekeelsed jt. Nõukogude Liidu rahvaste keeltes (v.a. eesti keeles) ilmunud raamatud) ja marksism-leninismi klassikute teoste kogu.

Töökäte puudusel seisis läbitöötamata 400 000 trükist, mis olid enne ülikooli raamatukogusse koondamist kuulunud okupatsioonivõimude poolt likvideeritud asutustele ja organisatsioonidele, võõrsile põgenenud või küüditatud eraisikutele (nn. vaibevara, millest moodustus reserv-vahetusfond). Raamatukogu ägas ruumikitsikuse käes. Selle leevendamiseks kavandatud ülikooli kiriku ümberehitamine venis.

Uuel ametikohal ei alustanud A. Hiir platsi puhtaks pühkimisega, tema eelkäija Kaja Noodla jätkas üldosakonna juhatajana, sisuliselt direktori asetäitjana. (Paar aastat varem kehtestatud tüüpkoosseisuga oli töötajate arv küll kasvanud, kuid vähenenud juhtivkoosseisu ametikohtade hulk. Jäid direktor ja kaks osakonnajuhatajat: üldosakonna ja erihoiuosakonna juhataja, kellest viimane oli rektori otsealluvuses.)

A. Hiir tõi kaasa rahvaraamatukogule omase aktiivse suhtlemise lugejaga. Hakati koostama uudiskirjanduse väljapanekuid ja ülevaateid, lugejakonverentse ning raamatukogupäevi teaduskondades. 1950. aastate keskpaigaks oli nii lugejate kui laenutuste arv mitmekordistunud. 1956. a. alustas endises ülikooli kirikus tööd õpperaamatukogu, üliõpilaste kõnepruugis tuubikum. Kaugõppijate teenindamiseks loodi rändraamatukogud Pärnu linnaraamatukogu ning Viljandi ja Võru rajooniraamatukogu juurde. Paraku jäi nende rändkogude kasutatavus tagasihoidlikuks.

Stalini-aegsele repressiivajastule järgnenud Hruštšovi “sula” tõi ka raamatukogu ellu rõõmustavat: spetsfondist hakkas kirjandust “alla tulema” (SF ruumid asusid Toome raamatukogu ülakorrustel); rohkem lisandus väliskirjandust, leevendusid selle kasutamiseeskirjad ning rajataguseid teoseid hakati kajastama lugejakataloogides (enne 1956. aastat kataloogiti väliskirjandust ainult koondbulletäänide jaoks); taastus rahvusvaheline publikatsioonide vahetus. 1950. aastate keskel jõuti asuda ka vaibevara läbitöötamisele, et täiendada kogusid vanemate väärtteostega või vahetada neid uue väliskirjanduse vastu.

¹KHO f. 4, n. 3, s. 177, l. 3–4.

²1920. a. lõpud käsikogusse kuulus uuem väliskirjandus, v.a. *Estica (Baltica)*, 1930. aastate alul eraldati iseseisvaks koguks perioodikaväljaanded.

1958. aastal rahuldab NSVL Kõrghariduse Ministeerium ülikooli taotluse raamatukogu nimetamiseks teadusraamatukoguks. Selle tulemusena suurenesid komplekteerimissummad ning paranesid väliskirjanduse hankimise võimalused. Uute töökohtade lisandumine lubas rakendada II kategooria raamatukogu tüüpstruktuuri. Senised üldosakonna sektorid (komplekteerimis-, kataloogimis-, fondide-, teenindus- ja bibliograafiasektor) reorganiseeriti osakondadeks, loodi käsikirjade ja haruldaste raamatute osakond. Teadusraamatukogu nimetuse saamine tõi raamatukogu töötajatele kaasa kohustuse oma töökogemuste teoreetiliseks üldistamiseks. Ülikooli nõukogugi oli mitmel korral juhtinud tähelepanu sellele, et raamatukogutöötajad peaksid tegelema teadustööga. Üha reaalsemaks muutusid uue hoone saamise väljavaated.

1. juulil 1962. a. siirdus A. Hiir pensionile. Tallinnas, kuhu pere oli kolinud, töötas A. Hiir mõnda aega (1965.–1968. a.) Teaduste Akadeemia Keskraamatukogu laenutus- ja hoiuosakonna juhatajana.

Suhted ülikooli raamatukoguga Tartus ei katkenud. Kui abikaasa ja ta enda tervis vähegi lubasid, võttis ta osa siinsetest konverentsidest jm. üritustest. Päriselt “omaks” ülikooli raamatukogu aga ei saanud. Nende ridade autoril oli au tervitada A. Hiirt tema 75. sünnipäeval. Esitledes end kui “tema” raamatukogu töötajat, hüüatas juubilar rõõmsalt: “Kas linnaraamatukogust!?” Ülikooli raamatukogu direktori amet ei olnud A. Hiire vabatahtlik valik, ta määrati.

Sellele ajale tagasi vaadates võib ütelda, et ülikooli raamatukogul vedas — A. Hiire asemel võinuks direktoriks saada mõni partei peajoont pimesi järgiv karjerist. A. Hiire parteiliikme staatus, aga ka isiklik sarm tagasid hea läbisäämise ülikooli juhtkonna ja raamatukogu nõukoguga, mis omakorda kindlustas kollektiivile rahuliku töömeeleolu. A. Hiir hindas oma kaastöötajate teadmisi ja kogemusi ning arvestas nende seisukohtadega. Toonased töötajad on iseloomustanud teda kui ülimalt naiselikku, isegi emalikkku juhti, kes tundis oma alluvate vastu puhtinimlikku huvi.

Aimi Hiire elutee jõudis lõpule 9. detsembril 1988. aastal. Tema põrm puhkab Tallinna Metsakalmistu mändide all.³

Malle Ermel

³Käeoleva kirjutises on kasutatud: Kudu, E. Elutöö // Edasi, 1982, 17. det., nr. 288, lk. 4.; Noodla, K. Kild meie raamatukogunduse ajaloost: Aimi Hiire mälestuseks // Raamatukogu: meetodikat ja informatsiooni, 1989, juuni, lk. 44–49.; Noodla, K. Kuidas töötati ülikooli raamatukogus 1940–50-ndatel aastatel // Edasi, 1988, 18.–22. mai, nr. 114–118.